# Monikielisyys ei tee tulkkia

18.11.2020

Lokakuun lopulla vietettiin kahden Suomen kansainvälistymisen kannalta merkittävän hankkeen päätöstilaisuutta. Nämä kaksi hanketta ovat tuottaneet mielenkiintoista tietoa SeAMK Sosiaali- ja terveysalan Horisontti2020-rahoitteiselle Child-up -tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiohankkeelle.

Child-up (2019–2021) keskittyy lasten moninaisen kotoutumisen kysymyksiin Etelä-Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla, eli alueilla, joissa maahanmuutto on ollut vähäisempää kuin pääkaupunkiseudulla ja maan muissa suuremmissa kaupungeissa, ja joissa aihetta ei ole tätä ennen laajasti tutkittu. Tavoite on ymmärtää paremmin niitä keinoja, joilla voidaan tukea lasten ja nuorten (omaa aktiivista) kotoutumista, oppimista ja osallisuutta. Mukana on lasten itsensä lisäksi vanhempia, opettajia, ohjaajia, sosiaalityöntekijöitä ja asioimistulkkeja. Tällaiset tahot, jotka kohtaavat työssään maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria, hyötyvät kielitietoisesta työotteesta, siis sellaisesta, joissa ymmärretään kielenkäytön rooli ihmissuhteiden, tilanteiden ja prosessien rakentumisessa.

# Asioimistulkkauksessa kehitettävää

Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisi alkusyksyllä selvityksen asioimistulkkauksen nykytilasta (Karinen ym. 2020). Asioimistulkkaus on enenevästi tarpeen monikielistyvässä ja monikulttuuristuvassa yhteiskunnassamme, ja sillä on erityinen rooli myös maahan muuttavien ulkomaalaisten kotoutumisen edistämisessä. Selvityksen tuloksia esiteltiin webinaarissa, jonka puhujina oli selvityksen tekoon osallistuneita henkilöitä, aiheinaan mm. tulkkauksen laatukysymykset, tulkkikoulutus, tilaajan näkökulma (hankintaosaaminen ja kilpailutus). Vaikka hankkeen johtopäätöksissä yleishavainto oli, että asioimistulkkauksen tilaajat ovat yleisesti tyytyväisiä tulkkauksen saatavuuteen ja laatuun, haluamme erityisesti nostaa esiin selvityksessä esiintuodut ja webinaarin yleisöäkin puhuttaneet kolme suurta puutetta:

- tulkkaustilanteet menevät usein tottumusten pohjalta – organisaatioilla ei useinkaan ole ohjeistusta asioimistulkkien kanssa toimimiseen, vaikka tulkkaustilanteet saattavat olla ratkaisevassa roolissa asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden kannalta, ja toisaalta myös viranomaisen oikeusturvan kannalta
- asioimistulkkien ammattiasema ei ole turvattu, työolot ja työehdot ovat heikot, eikä työtä arvosteta lisääntyvästä tulkkien tarpeesta huolimatta
- asioimistulkkausta tehdään myös ilman tutkintotodistusta ja/tai koulutusta

Child-up -hankkeen kannalta edellä mainitut johtopäätökset antavat merkittävää tietoa sekä resonoivat alustavasti hankkeen omien havaintojen kanssa. Hankkeessa toteutetun määrällisen kyselyn perusteella esimerkiksi suurin osa asioimistulkkina toimineista ei ollut saanut koulutusta monikulttuurisuudesta (opettajista puolestaan lähes kaikki olivat saaneet jonkinlaista koulutusta aiheeseen, jopa useammalla eri tavalla). Tämä on yllättävää, sillä tulkkaus tapahtuu lähtökohtaisesti monikielisessä ja monikulttuurisessa tilanteessa. On varmasti mahdollista kasvaa monikulttuurisuuden ymmärtäjäksi ja näppäräksi kulttuurisurffariksi oman kokemuksen kautta. Kysymme silti, onko meillä tapana ajatella, että kahta tai useampaa kieltä puhuva on automaattisesti näiden kielten ja kulttuurien asiantuntija. Riittääkö kielen osaaminen laadukkaaseen työhön viestintä- ja vuorovaikutustilanteessa?

Vastaamme kysymykseen itse: ei riitä. Tulkkaustilanteessa vaaditaan muutakin kuin kielitaitoa. Tarve vuorovaikutusosaamiselle, monikulttuurisuuskompetenssille, tilannetajulle ja tunneälylle. Tämä tulee esiin hankkeen kenttähavaintojen lisäksi asioimistulkin ammattisäännöstön (SKTL 2013) ohjeissa sekä esimerkiksi Koskisen ym. (2018) toimittaman kotimaisen asioimistulkkausta käsittelevän teoksen artikkeleissa.

# Kotona koulussa

Toinen hiljattain päätöswebinaarinsa järjestänyt hanke on Kotona Suomessa (ESR 2015-2020), joka on viime vuosina tuottanut ansiokkaasti tukimateriaalia kotoutumistyön ammattilaisten sekä kansalaisten käytettäväksi kotoutumisprosessien jouhevoittamiseksi. Hankkeen ajoitus ei olisi voinut olla parempi; osuihan aloitus yhteen kiivaan turvapaikanetsinnän kanssa niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa, ja tarve hankkeen tuottamalle tietotaidolle on suurempi kuin koskaan.

Valtakunnallisella hankkeella on ollut maakunnissa omat hankkeensa, joita ovat johtaneet aluekoordinaattorit ympäri Suomen. Tämä valtakunnallinen verkottuneisuus on omiaan lisäämään maahanmuutto-osaamista ja tasavertaista palvelua eri puolilla maata.

Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan yhteinen aluekoordinaattori Maarit Ojala on panostanut työssänsä erityisesti kielitietoisuuden lisäämiseen kotoutumista tukevassa neuvonta- ja ohjaustyössä. Kielitietoinen ote on ammattiosaamista, jota olemme havainneet Child-up -hankkeessa haastattelemiemme opettajien ja ohjaajien myös tyypillisesti painottavan. Osin painotus tulee peruskoulun opetussuunnitelman perusteista (POPS 2014, 28), jossa kieli- ja kulttuuritietoisuus kytkeytyy lasten osallisuuden ja identiteetin rakentumisen tukemiseen (ks. Jousmäki ym. tulossa 2020). Käytännössä ammattilaisten välillä on kuitenkin eroa siinä, kuinka he omaksuvat ja soveltavat ajatusta omassa ilmaisussaan (puhe, ilmeet, eleet) ja omissa käytännön toimintatavoissaan (esim. ohjeiden anto, oppimateriaalin valinta).

# Kieli- ja kulttuurivälittäjiä kouluihin?

Jotkin Child-up –hankkeen kansainvälisistä kumppaneista ovat raportoineet omien maidensa kouluissa käytetyistä kielen ja kulttuurin välittäjistä (*languagemediator, language and culture mediator*). Konsultoimamme tutkija Maija Yli-Jokipii Tampereen yliopistosta vahvistaa, että Suomesta kieli- ja kulttuurivälittäjän työtehtävää ei Suomen kouluista löydy. Suomessa lähimpänä tällaisia toimijoita lienevät omakieliset ohjaajat, jotka tukevat koululuokissa tukea eri syistä tarvitsevia lapsia tarvittaessa näiden omalla äidinkielellä. Omakielisiä ohjaajia käytetään Suomessa joissakin kaupungeissa, joiden sisällä voi kuitenkin olla koulukohtaisia eroja ohjaajien käytön suhteen. Lisäksi suomalaisissa kouluissa käytetään oman äidinkielen opettajina henkilöitä, jotka puhuvat samaa äidinkieltä maahanmuuttajataustaisen oppilaan kanssa. Oman äidinkielen opiskelu on Suomessa jokaisen koululaisen oikeus, joka tukee oppilaan identiteetin rakentumista, ja samasta kieli- tai kulttuuritaustasta tuleva opettaja saattaa opetettavasta aineesta riippumatta toisinaan toimia kieli- ja kulttuurivälittäjän tavoin. Suomessakin olisi kuitenkin hyödyllistä aloittaa tavoitteellinen selvitystyö ja keskustelu siitä, voisivatko kieli- ja kulttuurivälittäjät koulussa tukea lapsia oppimisessa, identiteettityössä sekä kotoutumisen edistämisessä.

*Child-up on lasten ja nuorten osallisuuden pedagogiikkaa kouluissa ja kasvatusyhteisöissä tutkiva seitsemän maan yhteinen moninaisen kotoutumisen tutkimus- ja innovaatioprojekti (Children Hybrid Integration: Learning Dialogue as a way of Upgrading Policies of Participation), jota rahoittaa Euroopan Unionin Horisontti2020 – tutkimus- ja innovaatio-ohjelma (nro. 822400). Lue lisää hankkeesta ja sen kansainvälisistä kumppaneista lisää täältä. Seuraa hanketta myös Facebookissa.*

**Henna Jousmäki**
Asiantuntija TKI
SeAMK Sosiaali- ja terveysala**Maiju Kinossalo**
Projektipäällikkö
SeAMK Sosiaali- ja terveysala**Tiina Hautamäki**
Yliopettaja
SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Lähteet:

Jousmäki, Henna, Maiju Kinossalo & Tiina Hautamäki tulossa 2020. Understanding intercultural competence: from conceptual and curricular objects to competence actions of teachers and social workers working with migrant children. Intercultural Competence at Work proceedings. Seinäjoki: SeAMK.

Karinen, Risto, Tuomas Luukkonen, Laura Jauhola & Simo Määttä 2020. Selvitys asioimistulkkauksen nykytilasta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-556-0

Koskinen, Kaisa, Jaana Vuori & Anni-Kaisa Leminen (toim.) 2018. Asioimistulkkaus. Monikielisen yhteiskunnan arkea. Tampere: Vastapaino.

Kotona Suomessa 2015-2020. https://www.ely-keskus.fi/kotona-suomessa.

POPS 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

SKTL 2013. Asioimistulkin ammattisäännöstö. Suomen Kääntäjien ja Tulkkien Liitto. https://www.sktl.fi/@Bin/280271/Asioimistulkin_ammattiss%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6st%C3%B6.pdf.